

Александра Фостиков

**Д. Средојевић: ПРАВОСЛАВЉЕ У МАЧВИ (1247-1521),
Музеј СПЦ, Београд 1997, 132.**

Књига Православље у Мачви, обухвата период од оснивања Мачванске бановине 1247, до пада Шапца и Београда под Турке 1521. У односу на временске одреднице и централну тему, подељена је хронолошки по владарским династијама у Србији на четири поглавља: Православље у Мачви и Србији за време Немањића (13-30), Лазаревића (31-66), Бранковића (67-92) и за време Турака (93-106). Садржи и предговор (3-6), увод (7-10) и закључак (107-113). На крају су прикључене обимна библиографија (114-119) и регистар (120-132) урађени по азбучном принципу.

У предговору аутор указује пажњу на два основна елемента свог рада: православну цркву и Мачванску бановину као геополитичку област.

Православну цркву посматра кроз њен развој од покрштавања Срба у 9. веку (а не од настанка хришћанства) до турског освајања Мачве, при чему истиче три кључна догађаја: оснивање аутокефалне српске архиепископије у Жичи, њено пресељење у Пећ и обнову пећке патријаршије као духовног центра православља на Балкану и Србије под Турцима.

Друга важна компонента коју аутор разматра је Мачванска бановина, основана од стране угарског краља Беле IV у циљу одбране границе, чији је први владар угарски зет и избегли руски галички кнез Ростислав Михаилович. Међутим, Александра Д. Средојевића интересује углавном живот Мачве под српским владарима и њен етнички и верски карактер. Приказао је у оквиру политичких догађаја у Србији и у контексту односе држава Србије, Угарске и Турске. У време турских освајања Мачва у 15. веку добија функцију бедема у заштити Угарске.

Значајан догађај за утврђивање и ширење српске власти у Мачви је владавина краља Драгутина. По паду са коња код града Јелеча, што је краљ Ст. Драгутин „схватио као казну Божију за зло које је нанео оцу” и споразуму у Дежеву, добија део Србије од Рудника до Требиња и Конавља 1282; а од Угарске Београд и Мачву са делом Срема и Усору и

Соли у северној Босни 1284. У оквиру ове територије, као сремски краљ, Драгутин је започео борбу против богумила, истовремено спречавајући и продор католичанства.

Аутор је детаљније обрадио владаре са стварном влашћу у Мачви: краља Ст. Драгутина, деспота Ст. Лазаревића и деспота Ђурђа Бранковића са наследницима, док је остале сагледао кроз верску политику и односе са православном црквом. Приказан је и културни и верски живот Мачве у тесној вези са другим српским земљама и Србијом.

После распада српског царства почиње нова епоха српске историје. Истовремено са борбом обласних господара, Турци се приближавају границама Србије. У тим временима од значаја је помирење пећке и цариградске патријаршије 1375, које је помогао кнез Лазар. Његов син деспот Ст. Лазаревић наставио је политику свог оца и Немањића.

Владавина деспота била је од пресудног значаја и за саму Мачву, која коначно постаје неодвојиви део српских земаља.

Бранковићи, као и Лазаревићи, што је и показао А. Средојевић, настављају традицију светородне династије, а пре свега ширење и одбрану православља.

Турским освајањима почиње опадање, које аутор доводи у везу и са преправљањем православних храмова у цамије и забраном изградње нових цркава.

Посебно је истакнут значај Свете Горе и исихаста у Србији и Мачви за даљи развој вере и њено очување под страном владавином. Своје златно доба Мачва доживљава за време краља Ст. Драгутина, за чијих наследника (после кога) почиње криза. Поново ће достићи успон за деспота Ст. Лазаревића са доградњом Београда, а јача и за д. Ђ. Бранковића изградњом нове престолнице – Смедерева.

У завршном поглављу и закључку постављена су питања опстанка деспотовине, значајног за Мачву (од великог значаја за Мачву) и положају српског становништва, које ће се по њеном паду 1459. наћи на границама сукоба католичанства и ислама. Тада православна црква остаје једини чувар вере и етничке свести код Срба.

Графичка опрема обухвата карте и репродукције слика, фресака, писаних споменика и новца, као и карата, које је аутор преузео из Историје српског народа I-II, што иначе није нагласио. Стил и језик су једноставни и лаки за праћење. Дело обилује народним изразима и цитатима из Светог писма.

Иако је Александар Д. Средојевић обазовани историчар, он је и црквено лице, па сходно изворима које користи за односе у владарским породицама, илуструје их цитатима; понегде и не дајући даља објашњења, невезана за његову тематику. Такав (ту спада и) је и пример ослепљења Ст. Дечанског од стране његовог оца – краља Милутина које аутор оставља недовршеним пишући да је краљ Милутин „био необавештен, па је допустио да му син буде „ослепљен“ (стр. 19)

„Православље у Мачви“ писано је за шири читалачки круг, па га тако треба и схватити.